

СЕКЦІЯ 4

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ДЕРЖАВНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ОХОРОНИ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ

ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ: ГЛОБАЛЬНИЙ І ЛОКАЛЬНИЙ ВИМІРИ

STATE ENVIRONMENTAL POLICY FORMATION AND IMPLEMENTATION FACTORS IN UKRAINE: GLOBAL AND LOCAL DIMENSIONS

У статті розглянуто і систематизовано глобальні та локальні чинники формування державної екологічної політики. Основні групи чинників формування екологічної політики в Україні поділяються на кілька груп. Це зовнішні (політичні чинники впливу, вимоги міжнародних організацій і міждержавних об'єднань, до яких прагне приєднатися держава, інноваційно-інвестиційні, новітні наукові розробки та фінансові умови, формуються екологічними показниками на глобальному рівні) та внутрішні (політичні, регіональні, наукові, фінансові, історичні, геоелектронічні та соціально-ментальні), які належать до конкретної соціально-політичної системи країн. У глобальному вимірі основними чинниками і факторами виступають глобальні екологічні проблеми, міжнародне співробітництво у сфері охорони довкілля (нормативно-правовий і організаційно-управлінський аспекти), вплив міжнародних неурядових екологічних організацій, розвиток «зеленої» економіки у глобальному вимірі; у локальному вимірі – основні екологічні проблеми в Україні, особливості національного екологічного законодавства, імплементація екологічної нормативно-правової бази згідно з Угодою про асоціацію з ЄС, стратегія сталого розвитку України, розвиток інституцій громадянського суспільства у сфері охорони довкілля. Аналіз основних глобальних і локальних чинників формування екологічної політики в Україні дозволив визначити, що основою екологічної політики повинна стати концепція сталого (збалансованого) розвитку країни як соціальної, економічної та екологічної системи. Визначено, що основними чинниками формування державної екологічної політики є основні екологічні проблеми в державі, а саме поглиблення екологічних проблем, деградація навколишнього природного середовища; особливості національного екологічного законодавства – Законом України «Про охорону навколишнього природного середовища», визначено правові, соціально-економічні основи організації охорони навколишнього природного середовища на користь не тільки сьогодення, а і майбутнього покоління; основні та дуже важливі питання імплементації екологічної нормативно-правової бази згідно з Угодою про асоціацію з ЄС; стратегія сталого розвитку України, яка створює цілісну систему стратегічних та операційних цілей переходу до інтегрованого економічного, соціального й екологічного розвитку країни до 2030 р.; розвиток інституцій громадянського суспільства у сфері охорони довкілля.

Доведено, що глобальними чинниками формування національної екологічної політики вважаються такі, як глобальні екологічні проблеми, міжнародне співробітництво у сфері охорони довкілля, вплив міжнародних неурядових екологічних організацій і розвиток «зеленої» економіки у глобальному вимірі.

Ключові слова: глобалізація, екологічна політика, глобальні та локальні чинники формування екологічної політики, екологічні проблеми, екологічне законодавство, міжнародне співробітництво у сфері екології, неурядові організації, «зелена» економіка, сталий (збалансований) розвиток.

The article considers and systematizes global and local factors of state environmental policy formation. The main groups of environmental policy makers in Ukraine are divided into several groups. These are external (political factors of influence, requirements of international organizations and intergovernmental organizations to which the state seeks to join, innovation-investment, new scientific developments and financial conditions, are formed by environmental indicators at the global level and internal (political, regional, scientific, financial, historical), geo-economic, and socio-mental) that are relevant to the specific socio-political system of countries.

In the global dimension, the main factors and factors are global environmental problems, international cooperation in the field of environmental protection (regulatory, organizational and managerial aspects), the influence of international non-governmental environmental organizations, the development of a "green" economy in the global dimension; in the local dimension – the main environmental problems in Ukraine, features of national environmental legislation, implementation of the environmental regulatory framework under the Association Agreement with the EU, the strategy of sustainable development of Ukraine, the development of civil society institutions in the field of environmental protection.

The analysis of the main global and local factors of environmental policy making in Ukraine made it possible to determine that the concept of sustainable (balanced) development of the country as a social, economic and ecological system should be the basis of environmental policy.

It is determined that the main factors in the formation of the state environmental policy are the main environmental problems in the state, namely, deepening of environmental problems, degradation of the environment; features of the national environmental legislation – the Law of Ukraine "On Environmental Protection", defines

УДК 351

DOI <https://doi.org/10.32843/2663-5240-2020-15-19>

Буканов Г.М.

к. політ. наук, доцент,
докторант кафедри менеджменту та управління проектами
Дніпропетровський регіональний інститут державного управління Національної академії державного управління при Президентові України

the legal, socio-economic foundations of the organization of environmental protection for the benefit not only of today but also of future generations; key and very important issues regarding the implementation of the environmental regulatory framework under the Association Agreement with the EU; a sustainable development strategy for Ukraine, which creates a coherent system of strategic and operational goals for the transition to integrated economic, social and environmental development of the country by 2030; development of civil society institutions in the field of environment.

It is proved that the global factors of national environmental policy formation are considered as global environmental problems, international cooperation in the field of environmental protection, influence of international non-governmental environmental organizations and development of green economy in the global dimension.

Key words: *globalization, environmental policy, global and local factors of environmental policy making, environmental problems, environmental legislation, international cooperation in the field of ecology, non-governmental organizations, green economy, sustainable (balanced) development.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. За умов глобалізації у розвитку економіки України має враховуватися екологічний обмежувальний чинник функціонування соціально-економічних систем. У найзагальнішому вигляді можна припустити, що глобалізація – це не тільки корінна трансформація процесів інтернаціоналізації господарського, культурного і політичного життя людства, їх різке прискорення і глибоке якісне перетворення, але й перехід, який вже почався, до більш нових, ніж держава, системоутворюючих соціально-територіальних «одиниць» – або глобального, або регіонального масштабу, одним із напрямів розвитку яких є формування і реалізація екологічної політики. Глобалізація породжує такі загрози для довкілля, що свідчать про формування ознак світової екологічної кризи: трансформації навколишнього середовища внаслідок зростання антропогенного тиску; виснаження природних ресурсів і зменшення їх регенераційного потенціалу; інтенсифікація природних катаклізмів, стихійних лих, катастроф; незворотні втрати у генофонді планети. Особливого значення набуває формування «ноосферного» світогляду до розвитку суспільства, біоцентричної позиції щодо сучасних екологічних проблем людства, що відображається як на рівні пріоритетів глобальної екологічної політики, так і в формуванні екологічної політики окремих держав.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема, становленню та дослідженню реалізації екологічної політики в Україні присвячено роботи відомих науковців і фахівців, таких як: В. Андронов, Г. Білявський, Ю. Боковикова, О. Веклич, Д. Ветвицький, Л. Жарова, Н. Коваль, Н. Малиш, Л. Мельник, Л. Стасюк, В. Шевчук, Л. Якушенко, Л. Яценко та ін. Проте ряд питань досі залишається малодослідженим, зокрема недостатньо систематизовано чинники формування та реалізації державної екологічної політики в Україні.

Метою статті є виділення і систематизація глобальних і локальних чинників формування і реалізації державної екологічної політики в Україні.

Виклад основного матеріалу. Екологічна політика і її формування та реалізація сьогодні виступає як базова складова частина сучасних соціально-еколого-економічних систем, визначаючи перспективи їх сталого розвитку. У сучасній теорії та практиці державного управління є багато наукових дефініцій поняття «екологічна політика». Наприклад, Ю. Боковикова і Н. Коваль вважають, що державна екологічна політика – це, насамперед, «система законодавчо визначених цілей і заходів органів державної влади на всіх рівнях і в усіх сферах суспільного життя щодо забезпечення раціонального екологічно безпечного господарювання, високоефективного збалансованого природокористування, створення сприятливих умов для забезпечення здоров'я людини, збереження і відтворення навколишнього природного середовища та природно-ресурсного потенціалу країни» [2, с. 7].

В українському законодавстві державна екологічна політика визначається як «система специфічних політичних, економічних, юридичних та інших заходів, що вживаються державою для управління екологічною ситуацією, забезпечення раціонального використання природних ресурсів на території України та забезпечення гармонійного, динамічно збалансованого розвитку економіки, суспільства, природи» [10, с. 12], а у прийнятому Законі України «Про основні засади (стратегії) державної екологічної політики України на період до 2030 р.» метою екологічної політики є досягнення задовільного стану навколишнього середовища шляхом впровадження екосистемного підходу у всі напрями соціально-економічного розвитку України з метою забезпечення конституційного права кожного громадянина України на безпечне навколишнє середовище, впровадження збалансованого природокористування, збереження і відтворення природних екосистем [4].

Визначимо основні групи чинників формування екологічної політики в Україні. Дослідники у сфері екологічної політики й екологічної безпеки виділяють різні групи чинників. Зокрема, Л. Жарова умовно поділяє їх

на зовнішні, що формуються на глобальному рівні та створюють поле, у якому взаємодіють всі країни світу, і внутрішні, притаманні конкретній соціально-політичній системі країни. Так, до внутрішніх чинників авторка відносить: політичні, регіональні, наукові, фінансові, історичні, геоелектронічні та соціально-ментальні; до зовнішніх чинників – політичні чинники впливу, вимоги міжнародних організацій і міждержавних об'єднань до яких прагне приєднатися держава, інноваційно-інвестиційні, наукові розробки, які можуть кардинально відрізнитися від тих, що існують у країні, фінансові умови, які нав'язуються найбільш впливовими гравцями на ринку та побудовані на умовах зростаючої конкуренції за «екологічними» показниками [3, с. 138–139].

У Стратегії державної екологічної політики України на період до 2030 р. зазначено, що причинами формування нової екологічної політики в Україні є: 1) підпорядкованість екологічних пріоритетів економічній доцільності; 2) переважання ресурсо- й енергоємних галузей у структурі економіки зі здебільшого негативним впливом на довкілля; 3) фізичне та моральне зношення основних фондів у всіх галузях національної економіки; 4) неефективна система державного управління у сфері охорони навколишнього природного середовища; 5) низький рівень розуміння в суспільстві пріоритетів збереження довкілля та переваг збалансованого (сталого) розвитку; 6) незадовільний рівень дотримання природоохоронного законодавства й екологічних прав і обов'язків громадян; 7) недостатнє фінансування з державного та місцевих бюджетів природоохоронних заходів, фінансування таких заходів за залишковим принципом [4].

Отже, незважаючи на численні дослідження причин і факторів, що впливають на формування екологічної політики в Україні, пропонуємо виділити дві основні групи: глобальні та локальні чинники. Стисло охарактеризуємо їх дієвий вплив на формування національної стратегії державного управління у сфері екологічної політики.

Серед глобальних чинників формування національної екологічної політики слід виділити: 1) глобальні екологічні проблеми; 2) міжнародне співробітництво у сфері охорони довкілля (нормативно-правовий і організаційно-управлінський аспекти); 3) вплив міжнародних неурядових екоорганізацій; 4) розвиток «зеленої» економіки у глобальному вимірі.

1. Глобальні екологічні проблеми. Важливими глобальними екологічними проблемами сучасності є: «парниковий ефект», тобто глобальне потепління на Землі; скорочення площі

лісового покриву Землі; опустелення, включаючи орні угіддя і пасовища; втрата генофонду і зникнення біологічного різноманіття; відходи [11, с. 16–17]. Умовно всі проблеми деградації глобальної екологічної системи поділяють на дві складові частини: 1) деградацію і зміни навколишнього природного середовища внаслідок нераціонального господарського освоєння та використання природно-ресурсного потенціалу планети, дефіцит і вичерпання природних ресурсів розвитку людства; 2) деградацію навколишнього природного середовища внаслідок його антропогенного забруднення. Поглиблення світової екологічної кризи сприяло підвищенню уваги світової спільноти до проблем охорони довкілля, переосмисленню відносин у системі «економіка – суспільство – природа», а тому вплинуло на формування тези про міжнародне співробітництво у сфері екології – підписання міжнародних угод і конвенцій щодо посилення заходів у сфері охорони навколишнього середовища. Україна як незалежна держава також приєдналася до цих процесів, що вплинуло на формування сучасної концепції екологічної політики, заснованої на принципах сталого розвитку як поєднання соціального, економічного й екологічного аспектів існування людської цивілізації та окремих національних держав.

2. Міжнародне співробітництво у сфері охорони довкілля (нормативно-правовий і організаційно-управлінський аспекти). Україна підписала документи Конференції ООН з довкілля та розвитку (Ріо-де-Жанейро, 1992 р.) і Всесвітнього саміту зі сталого (збалансованого) розвитку (Йоганнесбург, 2002 р.), документи Конференції ООН зі збалансованого розвитку (Ріо-де-Жанейро, 2012 р.). Україна схвалила Програму дій з подальшого впровадження Порядку денного на XXI ст., прийняту на дев'ятнадцятій спеціальній сесії Генеральної Асамблеї ООН (1997 р.), та Декларацію Тисячоліття ООН (Цілі Розвитку Тисячоліття), ухвалену Генеральною Асамблеєю ООН (2000 р.). Це є свідченням того, що Україна сприймає концепцію сталого (збалансованого) розвитку як основну парадигму розвитку людства у XXI ст. та підтверджує свою прихильність до принципів сталого. У вересні 2015 р. було ухвалено Резолюцію Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй «Перетворення нашого світу: Порядок денний у сфері сталого розвитку на період до 2030 р.». У грудні 2015 р. в місті Парижі була прийнята нова глобальна кліматична Паризька угода до Рамкової конвенції ООН про зміну клімату, ратифікована Законом України «Про ратифікацію Паризької угоди». Отже, імпле-

ментуючи міжнародні угоди і конвенції, України взяла на себе зобов'язання дотримуватися основних принципів «екологізації» економіки і суспільства, відтворюючи їх основні положення у національній екологічній політиці.

Нині під егідою ООН розробляється концепція єдиного правового механізму екологічно безпечного планетарного природокористування, яке враховує природокліматичні й соціально-економічні особливості окремих регіонів і країн. Розв'язання міжнародних спорів і суперечностей у галузі екологічної безпеки відповідно до міжнародного екологічного права передбачає спільну цілеспрямовану діяльність зацікавлених сторін щодо відновлення сприятливого життєвого середовища [1, с. 108–109].

Основу інституційної архітектури глобального екологічного управління складають міжнародні структури різного рівня, підпорядкування та спеціалізації, однак ключовою є роль Організації Об'єднаних Націй. Одну зі своїх головних функцій – організацію міжнародної співпраці з охорони довкілля – ООН реалізує на основі концептуальних керівних принципів через різні загальносуспільні фонди й організації (Міжнародний фонд дикої природи, Міжнародний союз охорони природи, інші міжнародні структури) й організації системи ООН – ПРООН, ЮНЕСКО, ФАО, ВООЗ тощо [9, с. 96].

Таким чином, міжнародні організації представляють найвищий рівень управління у сфері екологічної політики в Україні, що формує основні напрями її реалізації як на національному, загальнодержавному рівні, так і на регіональному, місцевому.

3. Вплив міжнародних неурядових екоорганізацій. Щороку збільшується і лобюючий вплив неурядових організацій (НУО) різного рівня. Як зазначає Г. Обиход: «Сучасні неурядові міжнародні екологічні організації (яких нараховується понад 37 тис., із них в Україні екологічних – понад 500) відіграють не менш важливу роль, ніж державні чи міждержавні інституції. Неурядові структури впливають на світовий політичний процес як у глобальному, так і в регіональному вимірах; репрезентують широкі суспільні інтереси, що виходять за межі окремих держав; здійснюють безпосередній тиск на уряди; контролюють виконання міжнародних угод; забезпечують аналіз та експертну оцінку політичних проблем; сприяють ефективності й оптимізації міжнародного співробітництва, особливо у прикордонних територіях, де межі природних систем не збігаються з адміністративними кордонами» [8, с. 205].

4. Розвиток «зеленої» економіки у глобальному вимірі. На особливу увагу в цьому кон-

тексті заслуговує модель «зеленої» економіки, яку на конференції Конференції ООН зі сталого розвитку було визнано орієнтиром глобальної екологічної політики на найближчі десятиліття. Запропонована світовій спільноті концепція має прагматичний характер і розроблена в руслі домінуючих поглядів на навколишнє середовище як основу для економічного зростання. Водночас вона містить багато конструктивних положень, які передбачають перетворення «розумного» та «відповідального» економічного розвитку з інструменту знищення природи на інструмент її відтворення.

Зелена економіка згідно із визначенням ЮНЕП – це «економіка, яка спрямована на зростання добробуту населення, ефективно використовує природні ресурси й одночасно зменшує екологічні ризики» [7]. Найпоширенішим є визначення «зеленої економіки» (англ. *green economics*) як економіки, що веде до підвищення добробуту людей і зміцнення соціальної справедливості за одночасного зниження ризиків для довкілля і дефіциту природних ресурсів [6, с. 14]. Доктрина «зеленої» економіки в контексті становлення загальнонаціональної стратегії сталого розвитку може розглядатися як найважливіша віха й основа державної політики на принципах екологобезпечного розвитку в масштабах єдиного еколого-економічного простору та сталого розвитку на найближчі роки.

Модель «зеленої» економіки має багато переваг у соціальному, економічному і довкільному плані та є найбільш дієвим інструментом боротьби з глобальними екологічними загрозами.

Серед чинників формування державної екологічної політики можна виділити: 1) основні екологічні проблеми в Україні; 2) особливості національного екологічного законодавства; 3) імплементацію екологічної нормативно-правової бази згідно з Угодою про асоціацію з ЄС; 4) стратегію сталого розвитку України; 5) розвиток інституцій громадянського суспільства у сфері охорони довкілля.

1. Основні екологічні проблеми в Україні. Загострення та поглиблення екологічних проблем, деградація навколишнього природного середовища та природних ресурсів продовжується в Україні протягом останніх десятиліть. В Україні практично не здійснюється єдина послідовна державна соціально орієнтована екологічна політика, повсюдно не запроваджуються принципи раціонального природокористування та мінімізації негативного впливу на екологічні об'єкти при здійсненні антропогенної діяльності на регіональному рівні. Тому особливого значення як на загальнодержав-

ному, так і на регіональному рівнях набуває питання своєчасного виявлення та відстеження екологічних проблем і визначення шляхів їх запобігання та подолання.

О. Артеменко у своїх дослідженнях вказує на те, що «по-перше, сучасний рівень споживання природних ресурсів переконливо свідчить про недостатність лише раціонального використання природних ресурсів. Особливо стосовно невідновлювальних (паливно-енергетичних) ресурсів і питної води. У промисловості України не відбувається структурних змін, не здійснюється, за рідкісними винятками, модернізація виробництва, не подолана висока імпортна залежність внутрішнього споживання промислової продукції. Водночас нарощуються власні обсяги добувної промисловості, які у першому кварталі 2018 р., за статистичними даними, перевищили показники попереднього року на 2,4%. По-друге, охорона довкілля, безумовно, є важливим питанням, але в умовах правового нігілізму, судового безчинства, безкарності та невідповідальності олігархічних кланів, примату поглинання природи виробництвом є недостатньою метою» [1, с. 77–81].

2. Особливості національного екологічного законодавства. Перший екологічний закон «Про охорону навколишнього природного середовища» визначив правові, економічні та соціальні основи організації охорони навколишнього природного середовища на користь нинішнього і майбутніх поколінь. Державна екологічна політика в Україні забезпечується також еколого-правовими нормами інших галузей законодавства, а саме: цивільного, адміністративного, кримінального тощо. У 2019 р. було прийнято Закон України «Про основні засади (стратегії) державної екологічної політики України на період до 2030 р.», який визначив основні напрями та інструменти реалізації державної екологічної політики України.

3. Впливовим чинником є також імплементація екологічної нормативно-правової бази згідно з Угодою про асоціацію з ЄС, що визначає пріоритетні напрями формування і реалізації державної екологічної політики, а також передбачає впровадження економічних, фінансових і організаційно-управлінських механізмів регулювання в екологічній сфері: наприклад, стратегічна екологічна оцінка, екологічний аудит, екологічний моніторинг,

Рис. 1. Чинники формування і реалізації державної екологічної політики в Україні

екологічні податки, субсидії, платежі тощо, що відповідає прийнятним практикам у країнах Європейського Союзу.

4. Стратегія сталого (збалансованого) розвитку України. Стратегія встановлює цілісну систему стратегічних та операційних цілей переходу до інтегрованого економічного, соціального й екологічного розвитку країни до 2030 р. Вона також визначає інституційні засади впровадження Стратегії, напрями міжгалузевої та міжсекторальної взаємодії, основні рушійні сили та інструменти її реалізації. Цільові показники зазначено для трьох етапів реалізації Стратегії: 2017–2020 рр., 2021–2025 рр., 2026–2030 рр. [12].

Як зазначається в документі: «Економічне зростання буде пов'язане не з експлуатацією природних ресурсів, а із широким застосуванням моделей «зеленої» економіки. Завдяки заходам з енергозбереження та застосуванню енергоефективних практик суттєво знизиться енергоємність валового внутрішнього продукту. Частка виробництва екологічно чистої енергії неухильно зростатиме, витісняючи насамперед традиційні карбонові технології. Це дозволить суттєво зменшити викиди парникових газів та інших забруднюючих речовин у атмосферу і стане внеском у протидію зміні клімату. Все це сприятиме поліпшенню якості довкілля і здоров'я населення» [12].

Отже, стратегія сталого (збалансованого) розвитку України передбачає сприяння найефективнішому використанню ресурсів, розвитку екологічної та конкурентоспроможної економіки, соціальному розвитку на основі принципу людиноцентризму.

5. Розвиток інституцій громадянського суспільства у сфері охорони довкілля в Україні. Основою громадського екологічного руху в Україні є всеукраїнські громадські організації, місцеві екологічні групи, благодійні фонди, наукові товариства, тематичні об'єднання, асоціації, мережі, робочі групи, створені для розв'язання національних і місцевих екологічних проблем. Усього налічується близько 500 громадських екологічних організацій, із них 28 всеукраїнського рівня, зареєстровані Мін'юстом України. Найбільші організації: Українське товариство охорони природи, Всеукраїнська екологічна ліга, Українська екологічна асоціація «Зелений світ», Всеукраїнська дитяча спілка «Екологічна варта», Національний екологічний центр України, Всеукраїнська громадська екологічна організація «Мама-86», Українське географічне товариство, Українське ботанічне товариство тощо [5, с. 65]. Громадські природоохоронні організації та їх екологічна діяльність

впливають на формування і реалізацію державної екологічної політики в Україні.

Отже, виділені чинники можна представити у вигляді такої схеми (рис. 1).

Висновки. Отже, серед глобальних чинників формування національної екологічної політики виділено: 1) глобальні екологічні проблеми; 2) міжнародне співробітництво у сфері охорони довкілля (нормативно-правовий і організаційно-управлінський аспекти); 3) вплив міжнародних неурядових екоорганізацій; 4) розвиток «зеленої» економіки у глобальному вимірі; серед локальних чинників: 1) основні екологічні проблеми в Україні; 2) особливості національного екологічного законодавства; 3) імплементацію екологічної нормативно-правової бази згідно з Угодою про асоціацію з ЄС; 4) стратегію сталого розвитку України; 5) розвиток інституцій громадянського суспільства у сфері охорони довкілля. Загалом аналіз основних глобальних і локальних чинників формування екологічної політики в Україні дозволяє визначити, що основою екологічної політики повинна стати концепція сталого (збалансованого) розвитку країни як соціальної, економічної та екологічної системи.

Перспективним напрямом подальших досліджень є визначення умов реалізації європейських і світових принципів екологічного управління у сфері національної екологічної політики.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Артеменко О.В. Державна політика щодо природокористування у контексті забезпечення національної безпеки України : дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.01. Київ, 2018. 233 с.
2. Боковикова Ю.В., Коваль Н.В. До питання реалізації державної екологічної політики в Україні. *Теорія та практика державного управління*. 2018. № 4 (63). С. 34–42.
3. Жарова Л. Сучасна екологічна політика: чинники впливу та підходи до формування. *Наука молода*. 2008. № 10. С. 136–140.
4. Закон України «Про основні засади (стратегії) державної екологічної політики України на період до 2030 р. *Вісник Верховної Ради України*. 2019. № 16. Ст. 70. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19?lang=uk>.
5. Люленко С. Громадські природоохоронні організації та напрями їх екологічної діяльності. *Молодь і ринок*. 2017. № 3 (146). С. 62–66.
6. На шляху зеленої модернізації економіки: модель сталого споживання та виробництва / С.В. Берзіна та ін. Київ : Інститут екологічного управління та збалансованого природокористування, 2017. 138 с.
7. Навстречу «зеленої» економіке: пути к устойчивому развитию и искоренению бедности – обоб-

щающий доклад для представителей властных структур. Доклад ЮНЕП, 2011 г. URL: www.unep.org/greenecomput.

8. Обиход Г.О. Неурядові екологічні організації на території України: типологія, діяльність і стратегічні орієнтири розвитку. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2015. Вип. 10. С. 204–207.

9. Перга Т.Ю. Глобальна екологічна політика та Україна : монографія. Ніжин : Видавець ПП Лисенко М.М., 2014. 288 с.

10. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 р. : Закон України від 21 грудня 2010 р. № 2818-VI. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2818-17/page>.

11. Резнікова Н.В. Глобальні екологічні проблеми в сучасному світі: екологічна детермінанта міжнародних економічних відносин. Київ : Вістка, 2016. 216 с.

12. Стратегія сталого розвитку України до 2030 р. URL: https://www.undp.org/content/dam/ukraine/docs/SDGreports/UNDP_Strategy_v06-optimized.pdf.